

Державна служба статистики України

ЗАТВЕРДЖЕНО

Наказ Державної служби
статистики України
20.06.2014 № 195

Зі зміною, затвердженою
наказом Державної служби
статистики України
19.08.2019 № 277

[

**МЕТОДОЛОГІЧНІ ПОЛОЖЕННЯ ЩОДО
СКЛАДАННЯ ЕКОНОМІЧНИХ РАХУНКІВ
СІЛЬСЬКОГО ГОСПОДАРСТВА**

Київ – 2014

Методологічні положення щодо складання економічних рахунків сільського господарства вміщують опис основних принципів, порядку формування економічних рахунків сільського господарства (рахунку виробництва та рахунку утворення доходу) для можливості обчислення на їх основі ключових показників сільського господарства.

Ці методологічні положення призначені для використання фахівцями Державної служби статистики України.

* * *

Методологічні положення підготували:

Сікачина О.В. – заступник директора департаменту статистики сільського господарства та навколишнього середовища Держстату України;

Зайцева Н. М. – заступник начальника відділу економічних рахунків і статистики використання сільськогосподарської продукції департаменту статистики сільського господарства та навколишнього середовища Держстату України.

Відповідальний за випуск – Прокопенко О.М., директор департаменту статистики сільського господарства та навколишнього середовища Держстату України

Методологічні положення схвалені рішенням Комісії з питань удосконалення методології та звітної документації Держстату України (протокол від 27.12.2013 №16).

Держстат України:
вул. Шота Руставелі 3, Київ, 01601
<http://www.ukrstat.gov.ua>
телефон: (044) 287-24-22
адреса електронної пошти: office@ukrstat.gov.ua

© Державна служба статистики України, 2014

Зміст

	Стор.
Передмова.....	4
Розділ 1. Загальні положення	5
1.1. Визначення термінів і основних понять.....	5
1.2. Розрахунковий період ЕРСГ, одиниці виміру.....	6
1.3. Охоплення економічної діяльності «Сільське господарство».....	7
1.4. Інституційні одиниці сільського господарства.....	7
1.5. Основні принципи та методи оцінки економічних рахунків сільського господарства.....	8
Розділ 2. Послідовність побудови економічних рахунків сільського господарства.....	13
Розділ 3. Рахунок виробництва.....	15
3.1. Формування випуску.....	15
3.1.1. Випуск сільськогосподарської продукції	18
3.1.2. Випуск сільськогосподарських послуг та невід’ємна несільськогосподарська другорядна діяльність.....	20
3.2. Визначення проміжного споживання за елементами.....	21
3.3. Споживання основного капіталу.....	23
3.4. Визначення валової доданої вартості та чистої доданої вартості	23
Розділ 4. Рахунок утворення доходів.....	24
4.1. Оплата праці найманих працівників.....	24
4.2. Інші податки на виробництво та інші субсидії на виробництво.....	25
Розділ 5. Оцінка трудового вкладу в сільському господарстві ...	26
Список використаних джерел.....	27
Додатки	32

Передмова

Методологічні положення щодо складання економічних рахунків сільського господарства (далі – Методологічні положення) розроблено відповідно до Плану дій на 2013 рік щодо реалізації Стратегії розвитку державної статистики на період до 2017 року з метою приведення чинних методологічних документів з цього питання у відповідність із міжнародною статистичною практикою та існуючим інформаційним забезпеченням.

Основною метою розроблення цих положень є:

- впровадження у національну статистику практики складання економічних рахунків сільського господарства (рахунку виробництва та рахунку утворення доходу);
- створення основних методологічних підходів для вимірювання ключових показників статистики сільського господарства.

Методологічні положення підготовлені з урахуванням основних методологічних положень Регламенту (ЕС) № 138/2004 Європейського Парламенту і Ради від 5 грудня 2003 року відносно Економічних рахунків сільського господарства [16] (з поправками, внесеними Регламентом (ЕС) №212/2008 від 7 березня 2008 року [17]), наявних статистичних та адміністративних національних джерел інформації, а також особливостей національного бюджетного законодавства.

Слід зазначити, що європейська система інтегрованих економічних рахунків сільського господарства була створена у відповідь на конкретні потреби Європейського Союзу і базується на основних принципах переглянutoї системи національних рахунків. Вона закладає концепції, визначення, правила обліку та класифікації, які використовуються державами-членами ЄС.

Економічні рахунки сільського господарства, за умови їх складання на основі єдиних методологічних принципів, дозволяють більш поглиблено здійснювати аналіз економічного стану сільського господарства країни та проводити відповідні міжнародні порівняння. Крім того, формування економічних рахунків сільського господарства може забезпечувати деталізовану інформацію та загалом сприяти підвищенню її надійності в розрахунках системи національних рахунків.

Розділ 1. Загальні положення

Економічні рахунки сільського господарства враховують основні методологічні положення системи національних рахунків, є їх сателітними рахунками та джерелом надання додаткової інформації для національного рахівництва. Таким чином, визначення та побудова компонентів економічних рахунків сільського господарства потребує їх узгодженості в рамках системи національних рахунків.

Водночас, економічні рахунки сільського господарства мають характерні концептуальні основи, що відповідають особливому характеру сільськогосподарського виробництва. Хоча їх структура дуже близька до системи національних рахунків, формування компонентів сільськогосподарських рахунків вимагає використання відповідних особливих правил і методів.

Метою проведення державного статистичного спостереження "Економічні рахунки сільського господарства" є формування економічних рахунків сільського господарства (рахунку виробництва та рахунку утворення доходу) для обчислення макроекономічних показників сільського господарства та інформаційного забезпечення системи національних рахунків.

1.1. Визначення термінів і основних понять

Основні визначення й терміни, які використовуються у Методологічних положеннях, уживаються у значеннях, установлених положеннями національної законодавчої бази [1,2,3,4,5,6], міжнародних стандартів та концептуальних основ у сфері національних рахунків [8,13], Глосарієм до плану статистичного спостереження [7], а також у такому значенні:

Господарства населення (домогосподарства) – це домогосподарства, що здійснюють сільськогосподарську діяльність як з метою самозабезпечення продуктами харчування, так і з метою виробництва товарної сільськогосподарської продукції. До цієї категорії виробників віднесені також особисті селянські господарства [3] та фізичні особи – підприємці, які проводять свою діяльність у галузі сільського господарства.

Нефінансові корпорації – інституційні одиниці, основною діяльністю яких є виробництво ринкових товарів чи надання нефінансових послуг.

Основна (базисна) ціна – це ціна, що отримується виробниками від покупця за одиницю товару або послугу, за виключенням будь-яких податків, якими оподатковується така одиниця, у зв'язку з її виробництвом або продажем (тобто податків на продукти) з включенням будь-яких субсидій або дотацій, що надаються на таку одиницю у зв'язку з її виробництвом або продажем (тобто субсидій на продукти).

Сателітні рахунки – спеціальна структура обліку у форматі рахунків та таблиць, які відображають інформацію про конкретну галузь для отримання повного та систематизованого уявлення про неї. Сателітні рахунки гнучко

пов'язані із загальною структурою системи національних рахунків, але водночас передбачають можливість зміни трактування понять, утворення додаткових агрегатів або дезагрегацію окремих компонентів.

Сільськогосподарське підприємство – статистична одиниця, що здійснює виробництво продукції і послуг сільського господарства, є самостійною в прийнятті рішень щодо використання для цього своїх засобів і найбільш незалежною з огляду на фінансові й виробничі функції. З точки зору правового статусу сільськогосподарське підприємство є, як правило, юридичною особою, або відокремленим підрозділом юридичної особи. Поняття сільськогосподарських підприємств включає також і фермерські господарства.

Перелік скорочень

ЕРСГ – Економічні рахунки сільського господарства

КВЕД – Класифікація видів економічної діяльності

KISE – Класифікація інституційних секторів економіки

ПДВ – податок на додану вартість

СНР – Система національних рахунків

СКП – Статистична класифікація продукції

ЕАА – Economic Accounts for Agriculture

1.2. Розрахунковий період ЕРСГ, одиниці виміру

- Для складання ЕРСГ періодом для розрахунку є календарний рік.
- Складання ЕРСГ здійснюється на державному рівні.
- Кількість продукції показується в тис. тонн (з одним десятковим знаком). Для продукції тваринництва використовується жива вага худоби та птиці.
- Ціни вказуються за одну тонну (з одним десятковим знаком).
- Вартість визначається в тис. гривень (для інтегрованих таблиць – у млн. гривень).

Річна періодичність складання ЕРСГ визначена, зважаючи на такі особливості галузі сільського господарства:

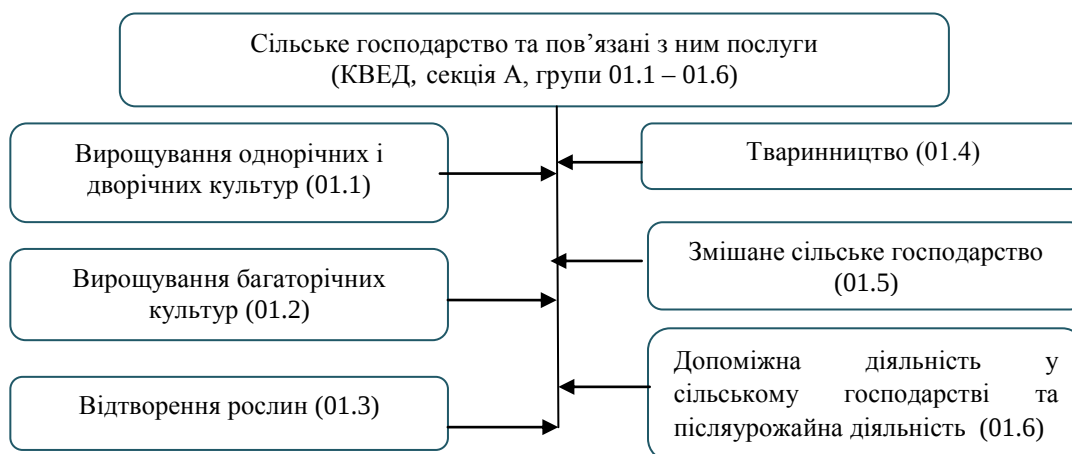
- економічні фактори процесу виробництва продукції сільського господарства, пов'язані з природним процесом росту і розвитку рослин і тварин, який відбувається на основі біологічних законів;
- циклічність природного зростання і розвитку рослин і тварин зумовлює сезонність сільськогосподарської праці;
- на відміну від інших галузей економіки технологічний процес у сільському господарстві тісно пов'язаний з природно-кліматичними умовами;
- значний обсяг продукції сільського господарства виробляється і споживається домогосподарствами, що потребує специфічних, достатньо надійних статистичних інструментів виміру.

1.3. Охоплення економічної діяльності «Сільське господарство»

Економічна діяльність сільського господарства (як галузі економіки, яка спрямована на забезпечення населення продовольством і отримання сировини для ряду галузей промисловості) найбільш повно трактується у КВЕД [9].

Перелік видів сільськогосподарської діяльності (продукції та послуг) для складання економічних рахунків сільського господарства формується на основі КВЕД та відповідних кодів СКП [14].

Схема видів економічної діяльності в сільському господарстві

1.4. Інституційні одиниці сільського господарства

Межі виробництва визначаються в СНР як уся діяльність одиниць-резидентів національної економіки. Економічна діяльність розглядається як сукупність операцій з товарами, доходами та фінансовими інструментами шляхом взаємодії між інституційними одиницями (секторами чи суб-секторами) або в рамках самих одиниць. Групування інституційних одиниць та операцій у національних рахунках здійснюється за інституційними секторами (відповідно до Класифікації інституційних секторів економіки [10]).

У складі сільського господарства виділяються три сектори: нефінансові корпорації; сектор загального державного управління; домашні господарства.

Функція нефінансових корпорацій полягає у виробництві товарів і нефінансових послуг для реалізації їх на ринку за цінами, що відшкодовують витрати виробництва.

Сектор нефінансових корпорацій охоплює:

- підприємства та організації (великі, середні і малі), що виробляють рослинницьку і тваринницьку продукцію для реалізації на ринку;
- організації, які надають ринкові послуги в сільському господарстві;

Враховується також діяльність, що пов'язана із виробництвом сільськогосподарської продукції та послуг, інших підприємств і організацій (промислових підприємств, навчальних закладів і т.ін.) незалежно від їх основного виду діяльності.

Сектор загального державного управління включає організації, що надають неринкові сільськогосподарські послуги. Вартість цих неринкових послуг розглядається як колективне споживання органів державного управління і не включається в проміжне споживання підприємств сільського господарства.

Відповідно до концепції виробництва, прийнятій у СНР, у секторі домашніх господарств повинна бути врахована вся виробнича діяльність некорпоративних підприємств домашніх господарств, незалежно від їх організаційної форми, а також від того, чи є ця діяльність юридично законною або суперечить правовим нормам.

Сектор домашніх господарств галузі сільського господарства включає:

- домогосподарства, які мають земельні ділянки (на правах власності, користування або оренди) та / або сільськогосподарські тварини;
- фізичних осіб-підприємців, що займаються сільськогосподарським виробництвом.

1.5. Основні принципи та методи оцінки економічних рахунків сільського господарства

Ураховуючи те, що метою економічних рахунків сільського господарства є насамперед аналіз виробничого процесу та первинного прибутку, їхнє формування здійснюється переважно на основі концепції сільськогосподарської галузі («сільськогосподарської індустрії»¹).

Економіку сільського господарства можна розділити у два різні способи:

- 1) як інституційні сектори (або суб-сектори), які репрезентують групи інституційних одиниць;
- 2) на окремі підгалузі, які формують групи однорідних господарських одиниць на місцевому рівні або групи однорідної продукції.

Для аналізу процесу виробництва та використання товарів і послуг вибираються одиниці, які окреслюють однорідні техніко-економічні відносини. Такий підхід означає, що, як правило, інституційні одиниці повинні бути поділені на більш дрібні і більш гомогенні одиниці в залежності від виду продукції.

Об'єднання усіх місцевих одиниць за видом діяльності у групи дозволяє встановити сільськогосподарську підгалузь. Класифікація цих підгалузей залежить від головної діяльності одиниць, на основі чого вони й об'єднуються в

¹ Термін використовується у відповідності з Регламентом (ЕС) № 138/2004 Європейського парламенту і Ради від 5 грудня 2003 року відносно Економічних рахунків сільського господарства (ЕАА). У широкому сенсі «сільськогосподарська індустрія» практично тотожна випуску сільського господарства, але поражена в інший спосіб – відповідно до правил та методів ЕРСГ.

одну групу (на найбільш детальному рівні класифікації – 4-значний рівень КВЕД). Відповідно, можна здійснити деталізацію сільськогосподарської галузі.

Місцева одиниця за видом діяльності обирається як базова одиниця характеристики для економічних рахунків сільського господарства для того, щоб підійти до складання рахунків з точки зору економічної ситуації у сільському господарстві, врахувати наявність певних невід’ємних несільськогосподарських другорядних видів та уникнути протиріч з національними рахунками. Цей принцип відображає перехід від аналітичного підходу, який засновується на понятті одиниці однорідного виробництва та однорідної галузі, до статистичного підходу, який засновується на понятті одиниці за видом діяльності на місцевому рівні.

Хоча місцева одиниця може відповідати інституційній одиниці (або бути частиною інституційної одиниці), вона ніколи не може належати двом різним інституційним одиницям. Оскільки більшість інституційних одиниць, що виробляють товари та послуги, беруть участь у низці інших заходів одночасно (основної діяльності та одній або кількох другорядних видів діяльності), вони умовно можуть бути поділені на ряд місцевих господарських одиниць.

Таким чином, рахунки господарської діяльності в системі економічних рахунків сільського господарства базуються на умовних у тій чи іншій мірі одиницях. Тобто сільськогосподарська галузь, що охоплюється економічними рахунками сільського господарства, являє собою не сукупність реально функціонуючих підприємств, а певний набір умовних одиниць.

Сільськогосподарські підприємства (або їх відокремлені підрозділи) та домогосподарства, які здійснюють свою діяльність за місцем знаходження основних засобів виробництва (землі, сільськогосподарської худоби), є одиницями, що наразі використовуються для статистичних досліджень сільського господарства (переписи, статистичні спостереження тощо) – це місцеві одиниці, діяльність яких найбільшою мірою стосується сільськогосподарської галузі. Різноманітність видів сільськогосподарської діяльності, які можуть ними реалізовуватися, робить їх особливим видом місцевих одиниць за видом діяльності.

Отже, для того, щоб уникнути будь-якої двозначності, потрібно зазначити, що економічні рахунки сільського господарства – це не рахунки підприємств, основна діяльність яких – сільськогосподарська: по-перше, вони не включають усі несільськогосподарські види діяльності. Більше того, вони включають сільськогосподарську діяльність підприємств, основна діяльність яких – несільськогосподарська. Таким чином, прийняття місцевої одиниці за видом діяльності за базову одиницю забезпечує фактично чітке застосування правила економічних рахунків сільського господарства до одиниць та їхніх груп (розподіл сільськогосподарських підприємств на кілька окремих місцевих одиниць за видом діяльності).

Оскільки завдання економічних рахунків сільського господарства полягає у визначенні, описі й аналізі процесу формування прибутку від загальної

сільськогосподарської економічної діяльності, враховуються також одиниці, які займаються натуральним господарством.

Слід мати на увазі, що є різниця між доходами від сільськогосподарського виробництва і реальними доходами сільських домогосподарств (вони можуть мати, крім доходів від сільськогосподарської діяльності, доходи від інших джерел: від власності, соціальні трансферти і т.ін.)

Однією з особливостей економічних рахунків сільського господарства є необхідність врахування невід'ємних несільськогосподарських другорядних видів діяльності. Це такі види діяльності, витрати яких не можуть розглядатися окремо від витрат, пов'язаних із сільськогосподарською діяльністю.

Діяльність, безпосередньо пов'язана з сільськогосподарським виробництвом, для якої інформація стосовно будь-якого виробничого виходу, проміжного споживання, компенсації за працю найманих працівників, кількості затраченої праці або нагромадження основного капіталу не може бути відокремлена від даних, пов'язаних з основним видом сільськогосподарської діяльності протягом періоду статистичного спостереження, визначається як невід'ємна несільськогосподарська другорядна діяльність.

Невід'ємні несільськогосподарські другорядні види діяльності мають відповідати таким критеріям:

- вони повинні бути призначені для продажу або бартерних операцій (протягом звітного періоду або пізніше, після зберігання), власного кінцевого споживання виробника або для здійснення платежів у натурі (включаючи компенсацію в натурі за роботу найманих працівників);

- вони не можуть бути допоміжними видами діяльності, тобто додатковими видами діяльності (наприклад, продаж, складське зберігання, транспортування за власний рахунок), які здійснюються самим підприємством з метою створення необхідних умов для головного виду діяльності.

Невід'ємні несільськогосподарські другорядні види діяльності розрізняються за такими принципами:

- види діяльності, які представляють собою продовження сільськогосподарського типу діяльності і для здійснення яких використовуються сільськогосподарські продукти, зокрема первинна обробка сільськогосподарських продуктів у господарстві, охолодження, сортування та пакування сільськогосподарської продукції тощо;

- види діяльності, які включають використання землі та засобів сільськогосподарського виробництва (обладнання, установки, будівлі, робоча сила). Ці види діяльності передбачають послуги третім особам (наприклад, здачу в оренду та ремонт сільськогосподарського обладнання, консультаційні сільськогосподарські послуги, зберігання продуктів, підтримка споруд на фермі, комерційні послуги щодо сільськогосподарських продуктів, транспортування сільськогосподарських продуктів тощо).

Відповідно до концепції виробництва, прийнятої в СНР, у випуску галузі повинні враховуватися всі продукти та послуги, що вироблені за звітний період всіма підрозділами галузі, за винятком товарів та послуг, вироблених і

спожитих за цей же період у цих підрозділах (в одних і тих же місцевих одиницях).

В економічних рахунках сільського господарства, при адаптації вищезазначеного правила СНР, випуск представляє собою суму товарів та послуг усіма підрозділами сільськогосподарської галузі за винятком її частини для проміжного споживання з тієї ж одиниці та виду діяльності, а також продукції, що використовується як проміжне споживання в тій же одиниці за умови, що використання стосується двох різних основних видів діяльності (наприклад, рослинницька продукція призначена для використання на корм для тварин і т.ін.).

Це правило ЕРСГ адаптовано в силу особливого характеру сільськогосподарського виробництва: кількість сільськогосподарської продукції, використаної в тих же одиницях як проміжне споживання, в сільському господарстві більше, ніж в інших секторах економіки.

Таким чином, ця концепція, що використовується в ЕРСГ, враховує загальний обсяг виробництва, оскільки деякі сільськогосподарські товари і послуги виробляються і споживаються у звітний період у межах однієї сільськогосподарської одиниці і відображаються як результат спільної сільськогосподарської діяльності. Зазначений метод оцінки не впливає на величину доданої вартості, враховуючи, що вартість обсягів сільськогосподарської продукції, використаної для проміжного споживання в межах сільськогосподарської одиниці, включається як у випуск, так і в проміжне споживання.

Водночас урахування сільськогосподарської продукції, використаної для проміжного споживання в межах сільськогосподарської одиниці, повинно відповідати таким критеріям:

- здійснювана діяльність повинна підпадати під 4-значний рівень КВЕД;
- сільськогосподарська продукція повинна мати важливе економічне значення для значного числа сільськогосподарських одиниць (інформація про ціни і кількість такої продукції повинна бути доступна для визначення).

При розрахунках ЕРСГ використовуються наявні дані державних статистичних спостережень за період, за який здійснюються оцінки (приклад: дані про виробництво основних культур і ціни на них); одноразові дані спостережень за різні моменти або за один момент часу (наприклад, сільськогосподарські переписи) та умовні розрахунки й експертні оцінки при відсутності будь-яких даних з відповідним використанням методів інтерполяції та екстраполяції.

Як правило, в ситуації одноразових даних (або їх відсутності) використовуються базисні оцінки за рік (роки), за який є такі дані. Базисні оцінки екстраполюються на інші роки до моменту отримання даних. При екстраполяції необхідно здійснювати дезагрегацію базисної оцінки на різні компоненти з відповідною динамікою зростання (наприклад, вартісні обсяги розбиваються на компоненти цін і фізичного обсягу). Різні компоненти оцінок екстраполюються незалежно один від одного, і при отриманні прямих даних у

наступний момент часу розрахунки перевіряються і, у разі необхідності, дані за попередні роки можуть бути переглянуті. Подібної ситуації можна уникнути, якщо регулярно збирати дані, які є важливими для складання ЕРСГ.

Однією із основних характеристик ЕРСГ є вимір результатів переважної більшості продукції за принципом «кількість, помножена на ціну одиниці продукції». Такий підхід зумовлений певними труднощами в частині збирання репрезентативної інформації для сільськогосподарських рахунків (головним чином це стосується даних діяльності домогосподарств).

Одним із головних методів оцінки основних видів сільськогосподарської продукції є формування балансів ресурсів і використання як для нефінансових корпорацій (сільськогосподарських підприємств), так і для сектору домашніх господарств (господарств населення), та здійснення на їх основі відповідної оцінки продукції. Такий підхід дозволяє перевірити узгодженість та достовірність наявних даних і розрахунків.

В економічних рахунках сільського господарства для оцінки кожної виду продукції і послуг, зазначених у рахунках, використовується такий принцип: кожна зміна вартості (продукції, послуг) повинна бути віднесена до будь-якої зміни ціни або зміни обсягу або їх поєднання, тобто значення індексу = індекс цін $\times$ індекс фізичного обсягу.

Прийнятим методом оцінок для кожного елементарного продукту стосовно зміни фізичних обсягів є використання індексу Ласпейреса:

$$L(q) = \frac{\sum p_0 q_n}{\sum p_0 q_0} = \frac{\sum p_0 q_0 \frac{q_n}{q_0}}{\sum p_0 q_0} = \frac{\sum V_0 \frac{q_n}{q_0}}{\sum V_0}, \quad (1)$$

а відносно зміни цін – індексу Пааше

$$P(p) = \frac{\sum q_n p_n}{\sum q_n p_0} = \frac{\sum p_0 q_n \frac{p_n}{p_0}}{\sum p_0 q_n}, \quad (2)$$

де: p_0 – ціна у базовому році;

p_n – ціна у звітному році;

q_0 – кількість у базовому році;

q_n – кількість у звітному році;

V_0 – вартість у базовому році ($V_0 = p_0 q_0$).

Розділ 2. Послідовність побудови економічних рахунків сільського господарства

Економічні рахунки сільського господарства ґрунтуються на послідовності формування взаємопов'язаних рахунків, які забезпечують можливість визначення і збалансованості операцій та інших потоків, пов'язаних з основними економічними аспектами у сільському господарстві.

у системі економічних рахунків сільського господарства **основними (визначальними) є два поточні рахунки:**

- Рахунок виробництва;
- Рахунок утворення доходу.

Проте, враховуючи особливості сільського господарства, можлива компіляція інших рахунків, принаймні частково. Це такі:

- Рахунок підприємницького доходу (один із поточних рахунків);
- Рахунок нагромадження (лише окремі елементи).

Насправді, немає можливості скласти повний звіт капіталу в сільському господарстві, зважаючи на те що, деякі потоки можуть прямо стосуватися цієї галузі, інші потоки (наприклад, чиста економія) не можуть бути розраховані на основі сільськогосподарського виробництва чи прямих джерел статистичної інформації. У той же час окремі елементи рахунку нагромадження дозволяють визначити, якою мірою відбувалися зміни в активах (за рахунок придбання, реалізації та споживання основного капіталу в сільському господарстві).

Взаємозв'язок між поточними рахунками відображений у таблиці.

Таблиця 1.

I. Рахунок виробництва		II. Рахунок утворення доходу		III. Рахунок підприємницького доходу	
I.1.	Випуск	II.1.	Чиста додана вартість (I.5)	III.1.	Чистий поточний прибуток / чистий змішаний дохід (II.5.)
I.2.	Проміжне споживання	II.2.	Оплата праці найманих працівників		
I.3.	Валова додана вартість (I.1.-I.2)	II.3.	Інші податки на виробництво	III.2.	Сплачена орендна плата
I.4.	Споживання основного капіталу	II.4.	Інші субсидії на виробництво	III.3.	Сплачені відсотки /запозичення/
I.5.	Чиста додана вартість (I.3.-I.4.)	II.5.	Чистий поточний прибуток / чистий змішаний дохід (II.1. – II.2.–II.3. +II.4)	III.4.	Отримані відсотки /кредитування /
				III.5.	= Чистий підприємницький прибуток (III.1. –III.2. –III.3. +III.4.)
I.6	Чиста додана вартість з урахуванням факторних витрат (I.5. –II.3.+II.4.)				

Показник чистої доданої вартості (I.5.) визначає всю створену вартість у сільському господарстві після споживання основного капіталу. Враховуючи те, що обсяги виробництва оцінюються в основних (базисних) цінах, а проміжне споживання в цінах покупця, чиста додана вартість уключає субсидії на продукти за виключенням податків на продукти.

Послідовність формування трьох поточних рахунків сільського господарства дає можливість обчислення трьох підсумкових величин, які використовуються як агреговані показники доходу в сільському господарстві:

- чиста додана вартість з урахуванням факторних витрат (I.6),
- чистий поточний прибуток/чистий змішаний дохід,
- чистий підприємницький прибуток,

які у свою чергу є основою для визначення нижченаведених аналітичних показників (індикаторів A,B,C)¹, що характеризують сільськогосподарські прибутки.

- **Індекс реального сільськогосподарського доходу на одного працівника (Індикатор A):**

- цей показник характеризує зміни у динаміці чистої доданої вартості (з урахуванням факторних витрат) на річну одиницю праці²;

- **Індекс реального чистого підприємницького доходу в сільському господарстві на річну одиницю затрат неоплачуваної праці (Індикатор B):**

- цей показник характеризує зміни в динаміці чистого підприємницького доходу в розрахунку на річну одиницю неоплачуваної праці;

- **Чистий підприємницький дохід у сільському господарстві (Індикатор C):**

- цей агрегований показник може бути представлений як у вигляді абсолютної величини, так і у вигляді індексу, що дозволяє характеризувати реальні зміни в динаміці.

Із переліку індикаторів, що характеризують сільськогосподарські прибутки, на практиці (у статистичних публікаціях, інформаційних повідомленнях) у першу чергу використовується **індекс реального сільськогосподарського доходу на одного працівника**.

У наступних розділах Методичних положень розглядаються, насамперед, практичні підходи стосовно визначення основних компонентів рахунків виробництва та утворення доходу для створення передумов побудови індексу реального сільськогосподарського доходу на одного працівника.

¹ Перелік індикаторів наведено у відповідності з Регламентом (ЄС) № 138/2004 Європейського парламенту і Ради від 5 грудня 2003 року відносно Економічних рахунків сільського господарства (Economic Accounts for Agriculture).

² Визначення обліку праці та показників рівня зайнятості в сільському господарстві для ЕРСГ розглядається у Розділі 5. «Оцінка трудового вкладу в сільському господарстві» цих Методичних положень.

Розділ 3. Рахунок виробництва

Рахунок виробництва розробляється з метою характеристики результатів виробництва продукції та послуг і є ключовим з точки зору його змісту. Він є першим у переліку рахунків поточних операцій і його побудова значною мірою впливає на формування усіх наступних рахунків.

Рахунок виробництва має таку схему:

Таблиця 2

I. Рахунок виробництва		
<i>Ресурси</i>		
I.1	Випуск	
	<i>Використання</i>	
	I.2	Проміжне споживання
	I.3	Валова додана вартість
	I.4	Споживання основного капіталу
	I.5	Чиста додана вартість
	I.6	<i>Чиста додана вартість з урахуванням факторних витрат</i>

3.1. Формування випуску

Випуск, який відображається в лівій частині рахунку виробництва, є основним елементом у вимірі результатів сільськогосподарської діяльності, що узагальнює випуск усіх видів продукції, незалежно від їх використання (як реалізованих іншим одиницям, котрі її не виробляють, так і вироблених для власного кінцевого споживання або нагромадження, включаючи приріст запасів у виробника), випуск сільськогосподарських послуг та зміну вартості незавершеного виробництва в сільському господарстві.

Розрізняють два типи випуску – ринковий і неринковий.

Ринковий випуск уключає:

- товари¹ і послуги, які реалізуються за економічно значущими цінами;
- товари і послуги, які обмінюються за бартером на інші товари, послуги або активи;
- товари і послуги, які надаються роботодавцями своїм робітникам як оплата праці в натуральній формі;
- товари і послуги, які надаються в рахунок оплати земельних та майнових паїв у натуральній формі;
- товари і послуги, які виробляються одним підрозділом (закладом) і поставляються іншому підрозділу (закладу) для використання у виробництві в цьому ж або в наступних періодах;

¹ У вимірі результатів сільськогосподарської діяльності товари визначаються видами сільськогосподарської продукції.

- готову продукцію та незавершене виробництво, які надходять в запаси матеріальних оборотних коштів у виробника і призначені для ринкового використання, тобто на вказані вище цілі.

Неринковий випуск уключає:

- товари і послуги, які надаються безоплатно або за цінами, що не мають економічного значення, іншим інституційним одиницям;

- готову продукцію та незавершене виробництво, які призначені для неринкового використання і надходять у запаси матеріальних оборотних коштів у виробника;

- продукцію і послуги, вироблені одиницями для їхнього власного кінцевого використання, тобто кінцевого споживання або валового нагромадження основного капіталу.

У сільському господарстві формування випуску забезпечується, насамперед, діяльністю сільськогосподарських виробників (нефінансових корпорацій та домашніх господарств), що здійснюють виробництво:

- продукції рослинництва, яка включає вартість сирих продуктів, отриманих від урожаю звітного року – зерна, продукції технічних культур, картоплі, овочів і баштанних продовольчих культур, плодів і ягід, кормових культур, насіння і посадкового матеріалу сільськогосподарських культур, багаторічних насаджень, а також річну зміну вартості незавершеного виробництва в рослинництві;

- продукції тваринництва, яка включає вартість сирих продуктів, отриманих у результаті вирощування й господарського використання сільськогосподарських тварин (молока, вовни, яєць й ін.), вартість реалізованої худоби й птиці, річну зміну вартості вирощування молодняку й худоби на відгодівлі, вартість продукції бджільництва й т.ін.

Слід зазначити, що розрахунок випуску можна провести двома шляхами:

1) за інституційними секторами у складі сільського господарства згідно з основними методологічними положеннями, концептуальними основами і правилами системи національних рахунків [11, 12];

2) здійснивши вартісну оцінку виробництва видів продукції (за деталізованим переліком) та послуг, які формують випуск.

У рахунку виробництва випуск сільськогосподарської галузі необхідно визначати саме по його складових: випуск продукції рослинництва у розрізі основних культур, випуск продукції тваринництва, який включає вирощування сільськогосподарських тварин по видах та отриману від них продукцію, випуск сільськогосподарських послуг та невід’ємну несільськогосподарську другорядну діяльність.

Для ілюстрації принципів формування випуску його основні складові наведено в таблиці 3.

Деталізований перелік видів продукції і послуг, за яким може здійснюватися вартісна оцінка (формується на основі відповідних кодів СКП), наведено в додатку 1.

Таблиця 3

позиція ¹ ЕРСГ/ЕАА	Перелік видів/груп продукції/діяльності	Кількість (виробництво)	Вартість (в основних цінах)
01	Зернові культури		
01.1	Пшениця		
01.2	Жито		
01.3	Ячмінь		
01.4	Овес		
01.5	Кукурудза		
01.6	Рис		
01.7	Інші зернові		
02	Технічні культури	X	
02.1	Олійні культури	X	
02.1/1	Ріпак		
02.1/2	Насіння соняшнику		
02.1/3	Соя		
02.3	Тютюн		
02.4	Цукровий буряк		
02.5	Інші технічні культури	X	
03	Кормові (фуражні) культури	X	
04	Овочі		
05	Картопля		
06	Плоди і ягоди		
06.4	Виноград		
09	Інша продукція рослинництва	X	
10	Випуск продукції рослинництва (01 до 09)	X	
11	Тваринництво	X	
11.1	Велика рогата худоба (вирощування)		
11.2	Свині (вирощування)		
11.3	Коні (вирощування)		
11.4	Вівці та кози (вирощування)		
11.5	Птиця (вирощування)		
11.6	Інше тваринництво		
12	Продукція тваринництва	X	
12.1	Молоко		
12.2	Яйця		
12.3	Інша продукція тваринництва	X	
13	Випуск продукції тваринництва (11+12)	X	
14	Випуск сільськогосподарських продуктів (10+13)	X	
15	Випуск сільськогосподарських послуг	X	
16	Випуск продукції сільського господарства (14+15)	X	
17	Несільськогосподарська другорядна діяльність (невід'ємна)	X	
18	Випуск сільськогосподарської галузі (16+17)	X	

¹ У цій та наступних таблицях позиції видів/груп продукції (діяльності) ЕРСГ аналогічні визначеним для використання в інтегрованих таблицях відносно ЕАА.

Інформаційною базою щодо виробництва окремих видів продукції нефінансовими корпораціями та господарствами населення (домогосподарствами) є дані таких державних статистичних спостережень та розрахунків:

- 1) площі, валові збори та урожайність сільськогосподарських культур, плодів, ягід та винограду (ф.№29-сг);
- 2) стан тваринництва (ф.№24);
- 3) розрахунки обсягів виробництва в господарствах населення, які здійснюються відповідно до затверджених методик;
- 4) інструментарій проведення розрахунків основних показників обсягів виробництва продукції тваринництва у господарствах усіх категорій;
- 5) адміністративні дані.

3.1.1. Випуск сільськогосподарської продукції

Одним із основних правил визначення випуску по основних видах сільськогосподарської продукції, прийнятим в ЕРСГ, є застосування балансового методу оцінки виробництва. Цей метод передбачає безпосереднє формування балансів ресурсів і напрямів використання продукції з подальшою вартісною оцінкою всіх його складових (схема формування балансу та взаємозв'язок статей наведена у додатку 2).

Схематичне формування ресурсів і використання сільськогосподарської продукції наведено нижче.

Валовий обсяг виробництва				
Втрати	Продукція для використання			Запаси на початок року
	Загальний обсяг продукції для використання			
	Внутрішньогосподарське використання	Кінцеве використання (споживання)	Загальна реалізація	Запаси на кінець року

Доцільність застосування балансового методу вартісної оцінки виробництва визначається в першу чергу економічно значимими обсягами виду продукції, наявністю достатньої статистичної інформації щодо напрямів її реалізації та використання. Як правило, принцип балансової оцінки застосовується для всіх основних видів сільськогосподарської продукції (основний перелік наведено у таблиці 3, але він може змінюватися).

У балансах вартісна оцінка здійснюється за основними цінами, які відображають реальні надходження виробників. У частині ринкового випуску продукції (загальна реалізація, кінцеве використання/споживання) основними цінами є ті, що склалися на ринку в період виробництва (за виключенням будь-яких податків на продукти, та з урахуванням субсидії/дотацій на продукти).

Неринковий випуск продукції оцінюється на основі поточних витрат на її виробництво. Зокрема, при оцінці деяких видів сільськогосподарської продукції (кормових культур, деяких інших елементів продукції сільського господарства),

тобто в умовах відсутності інформації про економічно значимі обсяги реалізації та ціни, вартість виробництва такої продукції приймається, враховуючи суму поточних витрат на одиницю такої продукції (тобто у вимірі собівартості виробництва).

В окремих випадках вартісна оцінка ринкового випуску продукції може здійснюватися у цінах виробника, але за умови подальшого включення у її загальну вартість виробництва субсидій (дотацій) на продукти, за виключенням податків на продукти.

Для нефінансових корпорацій (сільськогосподарських підприємств) основними джерелами для забезпечення розрахунків у балансах напрямів надходження, використання продукції та їх вартісної оцінки є дані державних статистичних спостережень щодо основних економічних показників роботи сільськогосподарських підприємств (ф.№50-сг) та реалізації сільськогосподарської продукції (ф.№21-заг).

На практиці вартісна оцінка загального виробництва окремих видів сільськогосподарської продукції в нефінансових корпораціях може також здійснюватися по середній ціні виробництва одиниці продукції. Середня ціна визначається по відповідних видах продукції за даними державного статистичного спостереження за ф.№50-сг із застосуванням такої схеми розрахунку:

$$Q_p = \frac{S_v + P_r + \Delta S_{q-v} + \Delta F + HGF - (T_p + S_p)}{V_p}, \quad (3)$$

де: Q_p – ціна виробництва одиниці виду продукції;

S_v – виробнича собівартість виробленого виду продукції;

ΔS_{q-v} – адміністративні витрати, витрат на збут, інші операційні та фінансові витрати, віднесені на реалізацію (виробництво) продукції;

P_r – прибуток (збиток) від реалізації виду продукції;

ΔF – зміна вартості запасів виду продукції за звітний рік;

HGF – холдинговий прибуток у запасах продукції;

T_p – податок на продукт, уключений до вартості виробленої продукції;

S_p – субсидії (доплати, дотації) на продукцію;

V_p – виробництво продукції (у фізичному вимірі).

По господарствах населення (домогосподарствах) балансовий метод оцінки для визначення вартості виробництва основних видів продукції є найбільш прийнятним.

Джерелами інформації для складання балансів ресурсів і напрямів використання продукції у господарствах населення (домогосподарствах) та їх вартісної оцінки є дані державних статистичних спостережень, вибіркового обстежень, адміністративних даних та розрахунків.

Зокрема, в частині напрямів реалізації продукції для розрахунків використовуються дані вибіркового обстеження сільськогосподарської діяльності домогосподарств у сільській місцевості, державні статистичні

спостереження про надходження на переробні підприємства худоби та птиці (ф. №11-заг), молока (ф. №13-заг), цукрових буряків (ф. №4-заг), та щодо наявності і надходження зернових та олійних культур на підприємства, що займалися їх зберіганням та переробкою (ф. №1-зерно).

Стосовно використання продукції для внутрішньогосподарського використання (витрати на посів, корм), для власного споживання, втрати – розрахунки здійснюються на основі даних вибіркового обстеження умов життя домогосподарств, вибіркового обстеження сільськогосподарської діяльності домогосподарств у сільській місцевості, статистичної інформації щодо тенденцій зміни наявності поголів'я худоби і птиці, площ посівів сільськогосподарських культур тощо.

При балансовій оцінці вартості виробництва основних видів сільськогосподарської продукції у господарствах населення узагальнена схема її визначення є такою:

Вартість виробництва виду продукції = загальна реалізація (*власна продукція*) + витрати на посів (*власна продукція*) + витрати на корм (*власна продукція*) + обсяг продукції, що передана в переробку в домогосподарстві (*власна продукція*) + витрати на особисте споживання (*власна продукція*) + втрати при зберіганні + зміна запасів на кінець року порівняно з початком року.

3.1.2. Випуск сільськогосподарських послуг та невід'ємна несільськогосподарська другорядна діяльність

Випуск послуг у галузі сільського господарства включає вартість наданих сільському господарству ринкових і неринкових послуг:

- допоміжні послуги у рослинництві (поліпшення земель, агрохімічні роботи, захист сільськогосподарських культур від хвороб і шкідників, збирання врожаю, експлуатація сільськогосподарського зрошувального устаткування);
- допоміжні послуги у тваринництві (зоотехнічне обслуговування сільського господарства, крім ветеринарних та консультаційних послуг);
- післяурожайні послуги (підготовка сільськогосподарських культур до первісної реалізації – очищення, сортування, сушіння, лущення тощо);
- послуги з оброблення насіння для відтворення.

Основними джерелами інформації для розрахунку випуску сільськогосподарських послуг та невід'ємної несільськогосподарської другорядної діяльності є дані таких державних статистичних спостережень та розрахунків:

- структурні обстеження підприємств (ф. №1-підприємництво);
- основні економічні показники роботи сільськогосподарських підприємств (ф. №50-сг);
- розрахунки елементів витрат домогосподарств, пов'язаних із їхньою сільськогосподарською діяльністю (за даними обстеження умов життя домогосподарств).

3.2. Визначення проміжного споживання за елементами

Проміжне споживання відображає вартість товарів і послуг, використаних у процесі виробництва (за винятком основних засобів, використання яких ураховується як споживання основного капіталу), і включає такі елементи:

- матеріальні витрати;
- оплата послуг.

У складі проміжного споживання враховуються придбані товари та послуги, а також товари та послуги, надані для виробничого споживання одним закладом іншому закладу підприємства для виробничого використання (спожиті у сільськогосподарському підприємстві насіння і корми).

До складу матеріальних витрат уключається вартість витрачених у виробництві: сировини і матеріалів, безпосередньо пов'язаних із виробництвом сільськогосподарської продукції (робіт, послуг), обумовлені технологією й організацією виробництва (насіння й посадковий матеріал, корми, добрива, нафтопродукти, електроенергія, паливо, запасні частини, ремонтні й будівельні матеріали для ремонту, інші матеріальні витрати).

До проміжного споживання не включається споживання капіталу та витрати на капітальний ремонт основних засобів (ураховуються лише затрати на їх ремонт та технічне обслуговування). До складу проміжного споживання також не включаються відрахування на рекультивацію земель, плата за воду, що забирається підприємствами з водогосподарчих систем.

Оплата нематеріальних послуг, що входять у проміжне споживання, включає: оплату контролю якості товарів; оплату ветеринарних послуг; оплату науково-дослідних й експериментальних робіт; платежі за фінансові послуги (крім відсотків за кредити й платежів по фінансовому лізингу); платежі навчальним закладам, пов'язані із професійною підготовкою працівників; орендні платежі за будинки, спорудження, машини й устаткування; плату за юридичні послуги; плату за рекламу й інші підприємницькі послуги; оплату ліцензування й сертифікації товарів.

До інших елементів проміжного споживання входить також частина комплексних витрат (без оплати праці), що включає як матеріальні витрати, так й оплату нематеріальних послуг: витрати, пов'язані із продажем товарів; представницькі витрати; вартість доставки працівників на роботу й з роботи. До проміжного споживання також відноситься вартість разових робіт, які виконуються особами, які не входять до штату підприємства.

Проміжне споживання товарів потрібно оцінювати за цінами, які існують на момент їх споживання в процесі виробництва, а не в момент придбання товарів. Товари і послуги, призначені для проміжного споживання оцінюються в цінах споживачів. Ціни споживачів уключають основну ціну товару чи послуги, торгово-транспортну націнку, податки на продукти, крім ПДВ,

уключаючи податки на імпорт (за виключенням субсидій на продукти, у тому числі субсидій на імпорт).

У проміжному споживанні необхідно обов'язково включати витрати, що зумовлені фінансовим посередництвом, тобто такі витрати, що пов'язані з оплатою послуг комерційних банків та інших кредитно-фінансових установ (плата за розрахункове обслуговування, отримання гарантій вексельного авалю, факторингових і довірчих операцій, облік боргових вимог і зобов'язань, включаючи цінні папери, та інші витрати, пов'язані з грошовим обігом, емісія цінних паперів) визначаються по юридичних особах - виробниках сільськогосподарської продукції та послуг, пов'язаних з її виробництвом.

Джерелом інформації для визначення витрат у сільському господарстві, пов'язаних з фінансовим посередництвом, є дані, що централізовано розробляються в рамках СНР.

У рахунку виробництва проміжне споживання необхідно формувати у розрізі основних його елементів (складових), як наведено в таблиці 4 (узагальнені позиції по групах продукції/діяльності визначаються як сума відповідних витрат по нефінансових корпораціях та домогосподарствах).

Таблиця 4

позиція ЕРСГ/ЕАА	Перелік груп продукції/діяльності	Вартість (у цінах споживачів)
19	Проміжне споживання	
19.01	Насіння та посадковий матеріал	
19.02	Паливо-мастильні матеріали	
19.03	Мінеральні добрива та засоби поліпшення земель	
19.04	Продукція захисту рослин, гербіциди, інсектициди, пестициди	
19.05	Ветеринарні послуги	
19.06	Корми - всього	
19.061	<i>Корми, що надійшли від інших сільськогосподарських одиниць</i>	
19.062	<i>Корми куповані (промислового виробництва)</i>	
19.063	<i>Корми власного виробництва</i>	
19.07	Обслуговування матеріалів (<i>запчастини, матеріали для ремонту тощо</i>)	
19.08	Обслуговування споруд (<i>поточний ремонт, будівельні матеріали для ремонту тощо</i>)	
19.09	Сільськогосподарські послуги	
19.10	Фінансові послуги посередництва	
19.11	Інші товари та послуги	

По нефінансових корпораціях основні елементи та структура проміжного споживання (витрати на посів, корми, паливо, оплата послуг і робіт, виконаних сторонніми організаціями, та інші матеріальні витрати) визначаються за даними

державного статистичного спостереження щодо основних економічних показників роботи сільськогосподарських підприємств (ф.№50-сг). Водночас при формуванні показників за елементами проміжного споживання по цих даних слід проводити необхідну дооцінку з використанням інформації по тих показниках (площах сільськогосподарських культур, чисельності поголів'я худоби, наявності техніки тощо), які характеризуються найбільш тісною кореляцією з відповідними елементами проміжного споживання, що розраховуються (наприклад, витрати кормів та умовне поголів'я худоби).

По господарствах населення визначення обсягів проміжного споживання в частині найвагоміших внутрішньогосподарських витрат (на посів та на корм) по основних видах сільськогосподарської продукції базується на використанні даних відповідних балансів. При визначенні інших елементів витрат, пов'язаних з використанням землі, робіт у рослинництві, з утриманням худоби, розрахунки здійснюються із залученням даних обстеження умов життя домогосподарств (перелік основних показників, у складі витрат домогосподарств, пов'язаних із сільськогосподарською діяльністю, у розрахунку на 100 домогосподарств).

3.3. Споживання основного капіталу

Споживання основного капіталу – це зменшення вартості основних засобів (основного капіталу), які використовуються у виробництві протягом звітного періоду, в результаті його фізичного та морального зносу і випадкових пошкоджень.

До складу споживання основного капіталу (зносу основних засобів) сільського господарства входять:

- амортизація основних засобів та її дооцінка до рівня цін, які діють на момент здійснення операцій;
- втрати від падежу та загибелі дорослої продуктивної худоби.

Джерелами інформації для визначення споживання основного капіталу є дані державних статистичних спостережень щодо основних економічних показників роботи сільськогосподарських підприємств (ф.№50-сг), наявності і руху основних засобів, амортизації (ф. №11-ОЗ), а також розрахунків щодо втрат від падежу та загибелі дорослої продуктивної худоби за основними видами в балансах сільськогосподарських тварин (схема наведена у додатку 3).

3.4. Визначення валової доданої вартості та чистої доданої вартості

Валова додана вартість в ЕРСГ уключає первинні доходи, що створюються учасниками виробництва, і розраховується як різниця між випуском та проміжним споживанням. До валової доданої вартості входить споживання основного капіталу. Виключенням споживання основного капіталу із валової доданої вартості визначається чиста додана вартість.

Розділ 4. Рахунок утворення доходів

Призначення рахунку утворення доходів полягає у визначенні розподілу чистої доданої вартості на її складові елементи. Рахунок утворення доходів має такий вигляд:

Таблиця 5

II. Рахунок утворення доходів

<i>Ресурси</i>			
II.1 (I.5)	Чиста додана вартість	<i>Використання</i>	
		II.2	Оплата праці найманих працівників
		II.3	Інші податки на виробництво (+)
		II.4	Інші субсидії на виробництво (–)
		II.5	Чистий поточний прибуток/ чистий змішаний дохід

4.1. Оплата праці найманих працівників

Оплата праці найманих робітників являє собою винагороду в грошовій або натуральній формі, що повинна бути виплачена роботодавцем найманому робітникові за роботу, виконану у звітному періоді.

Оплата праці складається з трьох компонентів:

- заробітна плата (нарахована роботодавцями всіх інституційних секторів економіки);
- фактичні внески роботодавців на соціальне страхування;
- умовно обчислені внески роботодавців на соціальне страхування.

Оплата праці в рахунку утворення доходів охоплює оплату праці всіх найманих робітників некорпоративних підприємств, постійних і сезонних сільськогосподарських працівників.

До складу заробітної плати не входять: відшкодування працівникам витрат виробничого характеру; допомоги по соціальному страхуванню; матеріальна допомога й інші трансфертні виплати.

Фактичними внесками роботодавців на соціальне страхування є відрахування суб'єктів економічної діяльності до Пенсійного фонду, Фонду соціального страхування з тимчасової втрати працездатності, Фонду соціального страхування від нещасних випадків на виробництві та професійних захворювань і Фонду загальнообов'язкового державного соціального страхування на випадок безробіття.

Умовно обчислені внески роботодавців на соціальне страхування – це допомоги із соціального забезпечення, що виплачені безпосередньо підприємствами й організаціями своїм працівникам та іншим особам, які мають на це право (виплати у зв'язку з виробничими травмами, професійними захворюваннями або загибеллю на виробництві; інші виплати, для яких не проводилися фактичні відрахування на соціальне страхування), за рахунок

своїх коштів без залучення третьої сторони (страхової компанії) і без заснування з цією метою окремої інституційної одиниці по типу спеціального фонду або резерву.

Джерелом інформації щодо оплати праці найманих працівників є дані обстеження підприємств з питань статистики праці (ф.№1-ПВ).

4.2. Інші податки на виробництво та інші субсидії на виробництво

При створенні рахунку доходів фіксуються **інші податки на виробництво**, які включають платежі підприємств і організацій до державного та місцевих бюджетів, державних цільових фондів у зв'язку з використанням землі та одержанням дозволів на специфічні види діяльності: податки з юридичних осіб-власників транспортних засобів та інших самохідних машин і механізмів; єдиний податок на підприємницьку діяльність; плату за ліцензії на підприємницьку та професійну діяльність; фіксований сільськогосподарський податок; плату на деякі види підприємницької діяльності; комунальний податок; ринковий збір тощо.

Для сільського господарства найважливішими іншими податками на виробництво є:

- фіксований сільськогосподарський податок;
- податок на забруднення навколишнього середовища, яке спричиняється виробничою діяльністю;
- податки на ліцензії/дозволи, залучені в комерційному або професійному виді діяльності (за умови, що ліцензії/дозволи надаються автоматично після сплати певної суми).

До **інших субсидій на виробництво** відносяться такі, що отримують підприємства від державного управління для здійснення ними процесу виробництва з метою реалізації певної економічної та соціальної політики. Такі субсидії можуть виплачуватися у зв'язку з використанням праці особливого контингенту осіб (наприклад інвалідів), створенням додаткових робочих місць, для стимулювання зацікавленості в охороні навколишнього середовища тощо.

Для сільського господарства найважливішими іншими субсидіями на виробництво, зокрема, є: фінансова підтримка сільськогосподарських підприємств через механізм здешевлення кредитів комерційних банків, для селекції в тваринництві, для відшкодування збитків сільськогосподарським підприємствам і господарствам населення унаслідок стихійного лиха тощо.

Слід зазначити, що надання інших субсидій, як і справляння інших податків, цілком залежить від чинного законодавства та впливу інших факторів, і їх перелік може щорічно змінюватися.

Джерелом інформації щодо інших податків та інших субсидій є інформація про виконання Державного бюджету України, звіти про виконання кошторису видатків установи та звіти про надходження і використання спеціальних коштів (адміністративні звіти Мінагрополітики, Держземагентства, Держводагентства).

Розділ 5. Оцінка трудового вкладу в сільському господарстві

Для обліку праці неповний робочий день і сезонної праці рівень зайнятості в сільському господарстві вимірюються в річних одиницях праці (AWU¹). Ця одиниця відповідає вимірюванню в одиницях робочого часу вкладу одного працюючого, який здійснює сільськогосподарську діяльність повний робочий день протягом року. Розрізняють затрати оплаченої та неоплаченої праці, які в сукупності становлять річну одиницю праці.

Відповідно до методології ЕРСГ зайнятими у сільському господарстві є усі особи – як працюючі за наймом (наймані працівники), так і працюючі за наймом у секторі самостійної зайнятості: індивідуально, в окремих громадян або на власному (сімейному) підприємстві; безкоштовно на підприємстві, у бізнесі, що належить будь-кому з членів домогосподарства, або в особистому селянському господарстві з метою реалізації продукції.

Наймані працівники визначаються як усі особи, які за угодою працюють на іншу господарську одиницю-резидента (яка є сільськогосподарським підприємством) та отримують винагороду за працю (яка визначається як компенсація найманим працівникам). Трудовий вклад, зроблений найманими працівниками, класифікується як оплачуваний трудовий вклад.

Особи, які обслуговують власне господарство, визначаються як особи, які є єдиними власниками або співвласниками неакціонерних підприємств, на яких вони працюють. Трудовий вклад, зроблений особами, які обслуговують власне господарство, вважається неоплачуваним трудовим вкладом. Члени сім'ї власника, які не отримують компенсації, яка є наперед визначеною та розраховується пропорційно до виконаної ними роботи, класифікуються як особи, які обслуговують власне господарство.

Таким чином, одиниця обсягу роботи, виконаної сільськогосподарським працівником за рік (AWU), визначається як повна еквівалентна зайнятість, тобто загальна кількість відпрацьованих годин, розділена на середньорічну кількість годин, відпрацьованих на повних роботах у межах сільськогосподарської діяльності.

Сільськогосподарський трудовий внесок осіб, які працюють неповний робочий день, розраховується як коефіцієнт кількості годин, які відпрацьовуються (за рік) при повній зайнятості.

Одиниця обсягу роботи, виконаної за рік, яка характеризує повний робочий день у сільськогосподарській галузі, повинна засновуватися на такому визначенні: мінімальна кількість годин, установлена національним законодавством, яке регулює сферу трудових договорів. Якщо в ньому не вказано кількість робочих годин на рік, то мінімальною слід уважати 1800 годин (225 робочих днів по 8 годин на день).

Джерелом інформації щодо зайнятості в сільському господарстві є дані статистик зайнятості населення, оплати праці та соціально-трудових відносин.

¹ Annual Work Units – річна одиниця праці (одиниця обсягу роботи за рік).

СПИСОК ВИКОРИСТАНИХ ДЖЕРЕЛ

1. Закон України «Про державну підтримку сільського господарства України» від 24.06.2004 № 1877-IV. [Електронний ресурс]. – Режим доступу: <http://zakon2.rada.gov.ua/laws/show/1877-15>
2. Закон України «Про державну статистику» (зі змінами та доповненнями) від 02 жовтня 1992 року № 2657-XI [Електронний ресурс] – Режим доступу: http://ukrstat.gov.ua/Zakon/ukr/stat_u.html
3. Закон України «Про особисте селянське господарство» від 15.05.2003 №742-IV [Електронний ресурс] – Режим доступу: <http://zakon2.rada.gov.ua/laws/show/742-15>
4. Закон України «Про сільськогосподарський перепис» (зі змінами та доповненнями) від 23.09.2008 № 575-VI. [Електронний ресурс]. Режим доступу: <http://zakon4.rada.gov.ua/laws/show/575-17>
5. Господарський кодекс України від 16.01.2003 № 436-IV станом на 11.10.2013. [Електронний ресурс]. – Режим доступу: <http://zakon4.rada.gov.ua/laws/show/436-15>
6. Податковий кодекс України (зі змінами) від 02.12.2010 № 2755-VI [Електронний ресурс] – Режим доступу: <http://zakozvitnyi4.rada.gov.ua/laws/show/2755-17/page>
7. Глосарій до плану статистичного спостереження; затверджений наказом Держкомстату України від 29.12.2009 № 498. [Електронний ресурс]. – Режим доступу: <http://www.ukrstat.gov.ua>
8. Європейська система національних та регіональних рахунків, 2010. Євростат. / *The European System of Regional and National Accounts, 2010. Eurostat. Regulation (EU) No 549/2013 21 May 2013.* [Електронний ресурс]. – Режим доступу: http://epp.eurostat.ec.europa.eu/cache/ITY_OFFPUB/KS-02-13-269/EN/KS-02-13-269-EN.PDF – Назва з титул. екрана.
9. Класифікація видів економічної діяльності (КВЕД-2010); затверджена наказом Державного комітету України з питань технічного регулювання та споживчої політики від 11.10.2010 № 457. [Електронний ресурс]. – Режим доступу: <http://www.ukrstat.gov.ua>
10. Класифікація інституційних секторів економіки (KICE), затверджена наказом Держкомстату від 18.04.2005 №96. – Режим доступу: <http://www.ukrstat.gov.ua>

11. Методика розрахунку валового внутрішнього продукту виробничим методом і за доходами, затверджена наказом Держкомстату від 08.11.2004 №610. [Електронний ресурс]. – Режим доступу: http://www.ukrstat.gov.ua/metod_polog/metod_doc/nr/nr_04.pdf
12. Методика складання рахунку виробництва за інституційними секторами економіки, затверджена наказом Держкомстату від 09.12.2005 №420. [Електронний ресурс]. – Режим доступу: http://www.ukrstat.gov.ua/metod_polog/metod_doc/nr/nr_06.pdf
13. Система национальных счетов, 2008. Комиссия Европейских сообществ, МВФ, ОЭСР, ООН, Всемирный банк, Нью-Йорк, 2009. [Електронний ресурс]. – Режим доступу: <http://unstats.un.org/unsd/nationalaccount/sna2008.asp> – Назва з титул. екрана.
14. Статистична класифікація продукції (СКП-2011), затверджена наказом Держкомстату від 23.12.2011 № 397. [Електронний ресурс]. – Режим доступу: <http://www.ukrstat.gov.ua>
15. Статистика: Підручник / Герасименко С.С., Головач А.В., Єріна А.М. та ін.; за наук. ред. Герасименка С.С. – 2-ге вид., перероб.і доп. - К.: КНЕУ, 2000.
16. Commission Regulation (EC) No 138/2004 of the European Parliament and of the Council of 5 December 2003 on the economic accounts for agriculture in the Community (Text with EEA relevance). [Електронний ресурс]. – Режим доступу: <http://eur-lex.europa.eu/LexUriServ/LexUriServ.do?uri=CELEX:32004R0138:EN:HTML> – Назва з титул. екрана.
17. Commission Regulation (EC) No 212/2008 of 7 March 2008 amending Annex I to Regulation (EC) No 138/2004 of the European Parliament and of the Council on the economic accounts for agriculture in the Community. – Режим доступу: <http://eur-lex.europa.eu/legal-content/EN/TXT/?qid=1398418537952&uri=CELEX:32008R0212> – Назва з титул. екрана.

Перелік продукції та послуг для оцінки в ЕРСГ

Позиція ЕРСГ /ЕАА/	Опис позиції	Код СКП	Довідково: Коди New Cronos ¹
1	2	3	4
10	Продукція рослинництва (01 ÷ 09)	x	10000
01	Культури зернові	x	01000
01.1	Пшениця	01.11.1	01100
01.1/2	Пшениця тверда	01.11.11	01100
01.1/1	Пшениця м'яка	01.11.12	01100
01.2	Жито	01.11.32	01200
01.3	Ячмінь	01.11.31	01300
01.4	Овес	01.11.33	01400
01.5	Кукурудза	01.11.2	01500
01.6	Рис	01.12	01600
01.7	Сорго, просо та культури зернові інші	01.11.4	01700
01.7	<i>Сорго</i>	01.11.41	01700
01.7	<i>Просо</i>	01.11.42	01700
01.7	<i>Культури зернові інші (у т.ч. гречка, тритикале тощо)</i>	01.11.49	01900
x	Овочі бобові сушені	01.11.7	02200
02.2	Квасоля	01.11.71	x
02.2	Сочевиця	01.11.74	x
02.2	Горох	01.11.75	
x	Культури олійні		02100
02.1/3	Соя	01.11.81	02130
02.1/1	Насіння ріпаку	01.11.93.	02110
02.1/2	Насіння соняшнику	01.11.95	02120
02.1/4	Насіння культур олійних інших	01.11.9	02190
02.1/4	Насіння гірчиці	01.11.92	02190
02.1/4	Насіння культур олійних інших (н.в.і.у.)	01.11.99	02190
02.1/4	Насіння льону	01.11.91	02190
02.3	Тютюн необроблений	01.15	02300
02.4	Буряк цукровий	01.13.71	02400
02.5/1	Культури прядивні	01.16	02910
02.5/3	Культури лікарські та ефіроолійні	01.28.3	02930
09.2	Насіння буряку цукрового	01.13.72	09200
02.5/2	Рослини технічні інші		02920
03	Кормові культури	01.19.1	03000
04	Овочі		04000
04.1/3	Овочі коренеплідні, цибулинні та бульбоплідні	01.13.4	04190
04.1/3	Морква	01.13.41	04190
04.1/3	Цибуля та овочі цибулинні інші	01.13.44	04190
04.1/2	Помідори	01.13.34	04120

¹ New Cronos - база даних Євростату.

Позиція ЕРСГ /ЕАА/	Опис позиції	Код СКП	Довідково: Коди New Cronos ¹
04.1/3	Огірки	01.13.32	04190
04.1/3	Баштанні продовольчі культури (кавуни, дині)	01.13.2	04190
04.1/1	Капуста	01.13.12	04410
04.1/3	Перець	01.13.31	04190
04.1/3	Баклажани	01.13.33	04190
04.1/3	Культури овочеві зелені	01.13.1	04190
04.2/1	Розсада овочевих, саджанці та квіти, міцелій грибів	01.3	04210
04.2/2	Квітникарство	01.19.2	04220
05	Картопля	01.13.51	05000
09.3	Коренеплоди та бульби їстівні з високим вмістом крохмалю чи інуліну, інші	01.13.59	09000
09.2	Насіння квітів	01.19.22	09200
09.2	Насіння культур овочевих	01.13.6	09200
06	Фрукти, ягоди та горіхи		06000
06.4	Виноград	01.21	06400
06.1/4	Плоди культур тропічних та субтропічних	01.22	06190
06.1/1	Яблука	01.24.1	06110
06.1/2	Груші	01.24.21	06120
06.1/3	Айва	01.24.22	06120
06.1/4	Кісточкові	01.24.2	06190
06.1/4	Ягоди культурні	01.25.1	06190
06.1/4	Горіхи	01.25.3	06190
06.3	Фрукти інші	01.25.9	06190
09.3	Інша продукція рослинництва		09900
13	Тваринництво (11+12)	01.4	13000
11.1	Вирощування великої рогатої худоби	01.41.1	11100
12.1	Молоко сире великої рогатої худоби	01.41.2	12100
12.3/3	Інша продукція		12930
11.4	Вирощування овець та кіз	01.45.1	11400
11.3	Вирощування коней	01.43.1	11300
11.3	Інша продукція		11300
12.1	Молоко овець та кіз	01.45.2	12100
12.1	Молоко кобиляче	01.43	12100
12.3/1	Вовна овець стрижена немита	01.45.3	12910
12.3/3	Інша продукція		12930
11.2	Вирощування свиней	01.46.1	11200
11.2	Інша продукція		12930
11.5	Вирощування птиці свійської	01.47.1	11500
12.2	Яйця птиці свійської	01.47.2	12200
12.2/1	Інша продукція		12930
11.6	Вирощування інших тварин	01.49	
12.3/3	Мед натуральний	01.49.21	12930
12.3/3	Продукти тваринного походження, їстівна н. в. і. у.	01.49.24	12930
12.3/2	Кокони шовкопряда, придатні для розмотування	01.49.25	12920

Позиція ЕРСГ /ЕАА/	Опис позиції	Код СКП	Довідково: Коди New Cronos ¹
12.3/3	Продукти виділень тварин (бджолиний віск та спермацет комах)	01.25.26	12930
12.3/3	<i>Інші продукти бджільництва</i>		12930
12.3/4	Шкури тварин	01.49.3	12930
15	Сільськогосподарські послуги		15000
x	Послуги у рослинництві і тваринництві	01.6	15000
x	<i>Послуги допоміжні у рослинництві</i>	01.61	15000
x	<i>Послуги допоміжні у тваринництві</i>	01.62	15000
x	<i>Послуги післяурожайні</i>	01.63	15000
x	<i>Послуги з оброблення насіння для відтворення</i>	01.64	15000
01	Культури зернові	x	01000
02	Технічні культури	x	02000
02.1	<i>Олійні культури (включаючи насіння)</i>	x	02100
02.5	<i>Інші технічні культури</i>	x	02900
04	Овочі та плодовоовочева продукція	x	04000
05	Картопля	x	05000
06	Фрукти	x	06000
09	Інша продукція рослинництва	x	09000
11	Тваринництво	x	11000
12	Продукція тваринництва	x	12000
12.3	<i>Інша продукція тваринництва</i>	x	12900
14	Випуск сільськогосподарської продукції (10+13)	x	14000
15	Сільськогосподарські послуги	x	15000
16	Випуск сільського господарства (14+15)	x	16000

Додаток 2

УЗАГАЛЬНЕНА СХЕМА БАЛАНСУ СІЛЬСЬКОГОСПОДАРСЬКИХ ПРОДУКТІВ ЗА __ РІК

(продукт)

Статті балансу	№ статей	Сільськогосподарські підприємства (сектор нефінансових корпорацій)			Господарства населення (сектор домашніх господарств)		
		тис. тонн	ціна за тонну, грн.	вартість, тис. грн.	тис. тонн	ціна за тонну, грн.	вартість, тис. грн.
A	Б	4	5	6	7	8	9
Запаси на початок року	1						
ВИРОБЛЕНО ЗА РІК¹	2						
Куплено в торговельній мережі	4	x	x	x			
Одержано в рахунок оплати праці (у т.ч. в рахунок оренди землі) /від сільськогосподарських підприємств	6	x	x	x			
Куплено на ринках	7	x	x	x			
Інші покупки та надходження	9						
Всього ресурсів (сума статей з 1 по 9)	10						
Витрачено на посів/посадку	11						
продукція власного виробництва	12						
купована продукція	13						
Витрачено на корм худобі та птиці	14						
продукція власного виробництва	15						
купована продукція	16						
Передано на переробку	17						
продукція власного виробництва	18						
купована продукція	19						
Реалізовано (сума статей з 21 по 27)	20						
Продано переробним підприємствам	21						
Продано на ринку	23						
Видано в рахунок оплати праці (включаючи плату за оренду землі) сільськогосподарськими підприємствами	25				x	x	x
Продано населенням сільськогосподарським підприємствам	26	x	x	x			
Інший продаж та витрати	27						
Втрати при зберіганні	28						
Витрати на особисте споживання	29	x	x	x			
продукція власного виробництва	30	x	x	x			
купована продукція	31	x	x	x			
Запаси на кінець року	32						
Всього використано (сума статей 11, 14, 17, 20, 28, 29, 32)	33						

¹ Оцінка вартості виробництва

Вартість виробництва (стаття 2) = вартість реалізації (стаття 20) + вартість витрат на посів (власна продукція, стаття 12) + вартість витрат на корм (власна продукція, стаття 15) + вартість продукції, що передана в переробку (власна продукція, стаття 18) + вартість витрат на особисте споживання (власна продукція, стаття 30) + вартість втрат при зберіганні (стаття 28) + вартість запасів у господарствах на кінець року (стаття 32) – вартість запасів на початок року (ряд.1)

УЗАГАЛЬНЕНА СХЕМА РОЗРАХУНКУ ОКРЕМИХ ПОКАЗНИКІВ БАЛАНСУ СІЛЬСЬКОГОСПОДАРСЬКИХ ТВАРИН

	№ ря д- ка	Велика рогата худоба				Свині	Вівці та кози	Коні	Кролі	Птиця	Бджоло- сім'ї	Усього
		воли	бики	корови	усього							
	Б	1	2	3	4	5	6	7	8	9	10	11
Наявність на початок року - на 01.01.												
Чисельність - тис. голів	01								х	х	х	х
Доросла худоба Ціна – грн.	02				х				х	х	х	х
Вартість - тис. грн.	03								х	х	х	
Чисельність - тис. голів	04	х	х	х								х
Молодняк і худоба на відгодівлі Ціна – грн.	05	х	х	х								х
Вартість - тис. грн.	06	х	х	х								
Загинуло і пало дорослої худоби												
Чисельність - тис. голів	07	х	х	х					х	х	х	х
Ціна – грн.	08	х	х	х					х	х	х	х
Вартість - тис. грн.	09	х	х	х					х	х	х	
Куплено дорослої худоби / молодняку і худоби на відгодівлі												
Чисельність - тис. голів	10	х	х	х	х				х		х	х
Ціна – грн.	11	х	х	х					х		х	х
Вартість - тис. грн.	12	х	х	х					х		х	
Продано дорослої худоби / молодняку і худоби на відгодівлі												
Чисельність - тис. голів	13	х	х	х	х				х		х	х
Ціна – грн.	14	х	х	х					х		х	х
Вартість - тис. грн.	15	х	х	х					х		х	
Наявність на кінець року - на 01.01.												
Чисельність - тис. голів	16								х	х	х	х
Доросла худоба Ціна – грн.	17				х				х	х	х	х
Вартість - тис. грн.	18								х	х	х	
Чисельність - тис. голів	19	х	х	х								х
Молодняк і худоба на відгодівлі Ціна – грн.	20	х	х	х								х
Вартість - тис. грн.	21	х	х	х								
Зміна вартості на кінець року – тис. грн.:												
Доросла худоба - (ряд. 18 - 03)	22								х	х	х	
Молодняк і худоба на відгодівлі - (ряд.21 - 06)	23	х	х	х								